

Загурська І.С. Емоції та розвиток самооцінки здібностей молодших школярів [текст] / І.С. Загурська // Сучасна педагогіка та психологія: вимоги сьогодення. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 6 жовтня 2012 року). – Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології» 2012. – С. 90-92.

Педагогічна та вікова психологія

ЕМОЦІЇ ТА РОЗВИТОК САМООЦІНКИ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Загурська І.С.

кандидат психологічних наук, доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Емоції людини носять суб'єктивний характер. Вони передусім відображають її внутрішній світ, відношення до дійсності та до себе. Емоції, як важливий психічний процес, виконують функцію оцінювання будь-якої отриманої інформації. Передусім це стосується інформації, що має безпосереднє відношення до «Я». Самооцінка завжди супроводжується характерними емоційними реакціями. Коли уявлення про «Я» знаходять позитивне підкріплення, то виникають позитивні емоційні переживання. Негативні емоції мають місце тоді, коли отриманий результат не відповідає очікуванням.

У зарубіжній психології (Г. Гекхаузен, Д. Шмальт) підкреслюється залежність емоцій самооціночного характеру від атрибуції успішності відносно здібностей та старанності. Так, в ситуації легких завдань успіх, як наслідок наполегливості, викликає емоцію гордості (висока самооцінка), а невдача, як наслідок невисоких здібностей – емоцію сорому (низька самооцінка) [2].

О.І. Кульчицька підкреслює значення емоцій та позитивної оцінки оточуючими для розвитку в молодших школярів почуття впевненості в собі та задоволення своїми вчинками [4; 5]. Важливу роль відіграє також почуття успіху, яке на початку шкільного навчання є основою розвитку самооцінки здібностей. Виникнення почуття успіху передусім залежить від особливостей

оцінювання з боку вчителя та батьків. Відмічення найменших досягнень дитини є передумовою розвитку почуття впевненості в собі, усвідомлення можливостей розвитку власних здібностей. О.І. Кульчицька зазначає: «Без почуття впевненості в собі, по суті, немає особистості» [5, с. 9]. Оскільки самооцінка є одним із базових компонентів у структурі особистості, то, відповідно, від її якісних характеристик буде залежати як напрямок розвитку здібностей, так і розвиток особистості загалом.

Для розуміння взаємозалежності процесів оцінювання та самооцінювання важливими є результати досліджень механізмів впливу зовнішньої оцінки, контролю та самоконтролю на самооцінку молодших школярів (Б.Г. Ананьєв, В.В. Давидов, Д.Б. Ельконін, Г.А. Цукерман), які показують, що одним із найважливіших чинників розвитку самооцінки є розуміння та усвідомлення учнями критеріїв зовнішньої оцінки вчителя та ровесників [1; 3; 6; 7].

91

Планом нашого емпіричного дослідження передбачено аналіз впливу атрибуції успішності як диспозиційної характеристики, що формується в учбовій діяльності, на розвиток самооцінки творчих здібностей. До вибірки досліджуваних увійшли дві групи першокласників. В одній із них учні навчалися за розвивальною системою Д.Б. Ельконіна – В.В. Давидова, а в іншій – за традиційною системою навчання. Система Д.Б. Ельконіна – В.В. Давидова була обрана тому, що саме в цій системі повноцінно забезпечується *розвиток почуття успіху* в молодших школярів. Метою першого етапу дослідження був аналіз вибору першокласниками завдання в залежності від повідомлення про атрибутивний успіх чи невдачу їх однолітків та рівень складності завдання (експериментальна схема Дж. Ніколса).

На другому етапі дослідження молодші школярі оцінювали власні роботи за самостійно виділеними критеріями (процедура оцінювання побудована за принципом методики Дембо-Рубінштейн). У *ситуації регламентованого оцінювання* перед учнями ставилося завдання проаналізувати та оцінити малюнки. У *ситуації спонтанного нерегламентованого оцінювання* тим самим

учням не пропонувалося оцінювати власні роботи, натомість вони мали просто переглянути малюнки однокласників.

За допомогою ситуації регламентованого оцінювання проаналізовано залежність самооцінки від атрибуції успішності відносно здібностей та старанності. Нестійкість самооцінки та відсутність визнання досягнень ровесників проявилися у ситуації спонтанного нерегламентованого оцінювання досліджуваними, які навчалися за традиційною системою. В учнів, які навчаються за розвивальною системою, переважає високий рівень усвідомлення розвитку власних здібностей, що підкріплений високим рівнем старанності. Це свідчить про атрибуцію успішності відносно здібностей, яка стимулює розвиток творчих здібностей, що відображається у таких формах самооцінки: ретроспективна, проєктивна, результативно-актуальна та результативно-проєктивна самооцінка здібностей. Високий рівень усвідомлення розвитку власних здібностей та високий рівень старанності є джерелом виникнення позитивних емоцій самооціночного характеру (радість, гордість).

Теоретичний аналіз проблеми та результати емпіричного дослідження свідчать про взаємозумовленість емоцій та розвитку самооцінки здібностей у молодшому шкільному віці. Визначально позитивний вплив для розвитку самооцінки має почуття успіху, яке на початку шкільного навчання попереджає виникнення шкільної дезадаптації та задає вектори особистісного розвитку.

Список використаних джерел

1. *Ананьев Б.Г.* Избранные психологические труды. В двух томах. Том II. – М.: Педагогика, 1980. – 287 с.
2. *Гекгаузен Г.* Мотивация и деятельность. В 2 т.; Пер.с нем. / Под ред. Б.М.Величковского; Предисловие Л.И.Анцыферовой, Б.М.Величковского. – М.: Педагогика, 1986. – 408 с.
3. *Давыдов В.В.* Теория развивающего образования. – М.: Интор, 1996. – 544 с.
4. *Кульчицкая Е.И.* Воспитание чувств детей в семье. – К., 1983. – 150 с.

5. *Кульчицька О.І.* Почуття та емоції в розвитку особистості // Обдарована дитина. – 2007. – № 1. – С. 3-16.
6. *Эльконин Д.Б.* Избранные психологические труды: проблемы возрастной и педагогической психологии / Д.И. Фельдштейн. – М.: Изд-во Междунар. пед. академии, 1995. – 224 с.
7. *Цукерман Г.А.* Что развивает и чего не развивает учебная деятельность // Вопросы психологии. – 1998. – №5. – С. 68-81.